

**ENDERUNLU HASAN YÂVER'İN
GÜL-İ SAD-BERG'İ***
**THE WORK NAMED GÜL-İ SAD-BERG BY ENDERUNLU
HASAN YAVER**

Kaplan ÜSTÜNER**

Özet

18. yüzyıl divan şairlerinden Enderunlu Hasan Yâver tarafından kaleme alınan eserlerden biri de Gül-i Sad-berg'dir. 100 beyitten oluşan eser, mesnevi nazım şeklinde yazılmıştır. Hasbihal türündedir. Eserde çok yemenin zararları ve az yemenin yararları anlatılır. Sade ve yalın bir dil kullanılan eserde anlatım, samimi ve içtendir. Bu çalışmada, Gül-i Sad-berg'in metni ile birlikte dil içi çevirisi verilmiş; eser çeşitli açılardan incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Enderunlu Hasan Yâver, Gül-i Sad-berg, Mesnevi, Şiir.

Abstract

One of the works written in 18. century is Gül-i Sad-berg by Enderunlu Hasan Yaver. The work having a hundred couplets was written in masnavi form and conversation styl. Harms of overeating and advantages of lesseating were told in the work. Explanation in the work which has pure and simple language features is cordial. In this study, the original text of the manuscripted work and its transcription were given. The work are studied from different point of view.

Key Words: Enderunlu Hasan Yâver, Gül-i Sad-berg, Masnavi, poem

Eserin Şairi: Enderunlu Hasan Yâver

Şairin adı Hasan'dır (Âkif Mir'ât-ı Şi'r, vr. 10a; Oğraş 2001, 263; Tayyazâde Ahmed Atâ 1293, 358-359; Nâil Tuman 1999, 1211). Hasan, H. 1179/ M. 1765 tarihinde doğmuştur. Babası Silahdar Abdurrahman Ağa,

* Bu yazı, 16-18 Ekim 2009 tarihinde Mardin'de düzenlenen "V. Klâsik Türk Edebiyatı (Prof. Dr. Harun Tolasa Hatırasına) Sempozyumu"na sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş şeklidir.

** Yrd. Doç. Dr., Harran Üniversitesi Fen Edb. Fak., Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, kaplanustuner@yahoo.com

Enderun'da yetişmiş, Sultan III. Mustafa zamanında kilâr-ı hâssa ve hazîne-i hümâyûn kethudalığı yapmıştır. Daha sonra rikâbdar, çuhadar ve silahdarlık görevinde bulunan Abdurrahman Ağa, silahdarlık görevinde iken azledilmiş, H. 1184/ M. 1770 tarihinde vefat etmiştir. Üsküdar'da “Yanık Ömer” kabri yanına defnedilmiştir (Mehmed Süreyya 1996, 85).

Beş yaşlarında yetim kalan Hasan, Enderun'daki Kiler Odası'na alınmıştır. Şairin çocukluk ve ilk gençlik yılları burada geçmiştir. Bir süre on iki kişiden ibaret “bıçaklı” denilen sınıfa dâhil olan şair, H. 1204/ M. 1789/1790 tarihinde padişahın ihsanıyla Enderun kademelerinin sonuncusu olan Has Oda'ya kadar yükseltilmiştir (Âkif Mir'ât-ı Şi'r, vr. 10b; Oğraş 2001, 263).

Şairin öğrenimi konusunda kaynaklarda fazla bilgi bulunmamaktadır. Şiire hevesli ve şiir yazma konusunda yetenekli olan Hasan, ilk zamanlar “Perteve” mahlasıyla şiirler yazmıştır. Dönemin divan şairlerinden Muvakkit-zâde Perteve Efendi (1746-1808), bu genç şaire yardım elini uzatmış; şairlik konusunda rehberlik yapmış; Farsçanın inceliklerini ve şiir yazmanın kurallarını öğretmiş; ünlü Fars şairlerinden Hâfız ve Kelîm'in divanlarını talim ettirmiş; mahlaslarının karışmaması için de genç Hasan'a “Yâver” mahlasını vermiş ve bir de mahlasname yazmıştır (Âkif Mir'ât-ı Şi'r, vr. 11a-11b; Oğraş 2001, 263).

Hasan Yâver'in herhangi bir tarikata intisap edip etmediğini bilmiyoruz. Perteve Efendi'nin, çağının tarikat ve tasavvuf düşüncesini, bir tarikata intisap ederek tasavvuf neşvesiyle yetişen şairlerin şiirlerinden örnekler vermesinin etkisiyle şair, Mevlevilik yolunun öncüsü Mevlana'ya sevgi beslemiş ve onun ruhaniyetinden yardım dilemiştir (Âkif Mir'ât-ı Şi'r, vr. 11a-11b).

Şairin ömrünün sonlarını nasıl geçirdiği ile ilgili kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlamıyoruz. Ancak metnini verdiğimiz Gül-i Sad-berg'in telif sebebi bölümünde anlatıldığına göre şair, çok yemekten kaynaklanan bir hastalığa yakalanmıştır.

Yâver'in ölüm tarihi hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Divanında bulunan iki tarih kıtasının H. 1210/M.1795 ve H. 1212/ M.1797 tarihlerini vermesinden dolayı şairin bu yıllarda hayatta olduğunu anlıyoruz. Ömrünün son yıllarını hastalıkla geçiren şairin, fazla yaşamadığını ve 18. yüzyılın sonunda H. 1212-1213/ M. 1797-1798 tarihinde vefat ettiğini söyleyebiliriz.

Enderunlu Hasan Yâver'in Gül-i Sad-Berg'i

Yâver'in, Gül-i Sad-berg'den başka Divan'ı ve Fenniyye-i Eş'âr adlı bir eseri daha vardır.¹ Bu eserler de aşağıda tavsifini verdiğimiz nüsha içinde bulunmaktadır. Söz konusu nüshanın 1b-55b varakları arasında yer alan Divan'da 8 tane methiye muhtevalı manzume, 203 gazel, 1 terkîb-bend, 3 tahmis, 1 murabba ve 2 tarih kıt'ası olmak üzere toplam 218 şiir yer almaktadır. Aynı nüshanın 59b-78b varakları arasında bulunan Fenniyye-i Eş'âr ise, şiir, şair ve edebi kurallara dair yazılmış ve 429 beyitten meydana gelmiş bir mesnevidir.

Gül-i Sad-berg

"Yüz yapraklı gül" anlamına gelen gül-i sad-berg tamlaması, divan edebiyatında yüz beyit, yüz gazel, yüz hadis, yüz mektup gibi yüz sayısı esas alınarak yazılan değişik türdeki eserlere ad olarak verilmiştir. Bunlarda sayı her zaman yüze ulaşmamakla beraber müellifler, sayı bakımından eksik olan bu türdeki eserlerine de aynı adı vermekten kaçınmamışlardır. Türk edebiyatında Mesîhî'den (ö. 1512) başlayarak "Gül-i Sad-berg" adıyla çok sayıda eser kaleme alınmıştır (Derdiyok, 1996: 225).

Yâver, Gül-i Sad-berg adını eserinde zikreder:

Nazmımı ben hoşca maķâl eyledüm
Bir *Gül-i Sad-berg'e* mişâl eyledüm (97)²

Eserin Türü: Hasbihal

Enderunlu Hasan Yâver'in kaleme aldığı Gül-i Sad-berg, hasbihal türünde bir eserdir. Sohbet, dertleşme, halleşme, dert yanma, halini bildirme ya da karşılıklı konuşma anlamlarına gelen hasbihal, eski edebiyatımızda daha çok şairin kendisini konu edindiği şiirlere ad olmuştur (TDEA, 1981: 135). Hasbihallerde, şairin ön plana geçerek ikinci bir şahısla söyleşmesi söz konusudur. Bu ikinci şahıs, klasik şiirde daha çok kendisine benzetme yoluyla kişilik kazandırılan rüzgâr, felek, söz vb. gibi varlıklardan, yani kurmaca kişilerden biri olur. Şairin kendi kendisiyle konuşarak bir bakıma iç monolog biçiminde sürdürdüğü hasbihal örnekleri de vardır. Her iki tarzda da şairin şiirdeki yeri ön plandadır (Mengi, 2000: 123). Metnini hazırladığımız Yâver'in Gül-i Sad-berg'inde de şair, kendi

¹ Yâver'in Divan'ını ve Fenniyye-i Eş'âr adlı eserini de yayıma hazırlamış bulunmaktayız. Bu eserler, baskı aşamasındadır.

² Bu yazıda parantez içinde verilen rakamlar, metnini verdiğimiz Gül-i Sadberg'in beyit numaralarını belirtmektedir.

gönlüyle konuşur, dertleşir ve ona hitap eder. Kimi zaman da hitabın yönünü gönlünden diğer insanlara çevirir.

Divan edebiyatında, farklı biçim ve içerik özelliklerine sahip hasbihal örnekleriyle karşılaşılır. Divanlarda hasbihal başlığı altında kaside, kıt'a, terci-i bend ve müseddes gibi değişik nazım şekilleriyle kaleme alınmış, şairin kendi durumunu anlattığı şiirler olduğu gibi, divanların dışında, genellikle mesnevi nazım şekliyle yazılmış hasbihal başlıklı eserler de vardır (Mengi, 2000: 123; Batislam, 2003: 15-16).

Yâver'in eserinde de görüldüğü gibi, hasbihallerde şairler, kendileriyle konuşurlar, kendi halini anlatırlar, şikâyetlerini dile getirirler, hallerinden dert yanarlar, toplumsal eleştiri yaparlar, zamandan ve içinde buldukları durumdan yakınırırlar (Mengi, 2000: 123; Batislam, 2003: 16-18).

Hasbihal adını taşıyan eserler, içerik ve biçim açısından aynı özelliklere sahip değildir. Hasbihaller ile sergüzeştname, tarifnameler/ta'rifatlar, nasihatnameler ve letâifnameler arasında çeşitli ilgilerden söz edilmiştir (Levend, 1988: 141, 162; Batislam, 2003: 17). Yâver'in Gül-i Sad-berg'i, öğüt vericiliği bakımından nasihatnamelere yaklaşıp.

Yapı ve Muhtevası

Gül-i Sad-berg, mesnevilerin genel yazılış planına uyularak üç bölümden oluşmuştur: a. Giriş bölümü. b. Konunun işlendiği bölüm. c. Bitiş bölümü. Mesnevilerde, genelde Farsça olarak kaleme alınan bölüm başlıkları, Gül-i Sad-berg'de bulunmamaktadır. Ancak biz eserin bölümlerini muhtevasından hareketle takip edebilmekteyiz.

a. Giriş Bölümü (1-13)

Giriş bölümü besmele, tahmid, na't, Hz. Peygamberin nesli ve arkadaşlarına övgü içeren beyitlerle başlar (1-2).

Eserin telif sebebi olarak düşünebileceğimiz kısımda şunlar dile getirilir: Şair, üzüntülü ve kederli haldedir. Çünkü sağlıklı bir şekilde hayatını sürdürürken aniden hastalanmıştır. Hastalığın sebebi belli değildir. Bu durumun insanlar tarafından bilinmesini ister. Şair, sağlığının bozulmasını Allah'ın hikmetine bağlar. Uzun süre yatağından kalkamaz. Gözlerinden kanlı yaşlar akar. Şairi, doktorlar tedaviye, dostları da teselliye çalışırlar. Çok zahmet ve sıkıntı çeker. Her şeyi besleyip büyüten Allah, yine rahmetini gösterir ve birçok sırrından haberdar eder. Hastalık, şifanın ta

Enderunlu Hasan Yâver'in Gül-i Sad-Berg'i

kendisi olur. Şair, acılar içinde düşünüp dururken, çektiği bütün bu sıkıntıların çok yemekten kaynaklandığını anlar. İşte o zaman, ağlayıp inleyen gönlüne, güzel bir üslupla hitap eder (3-13).

b. Konunun İşlendiği Bölüm (14-96)

Yâver, konunun işlendiği bölüme, “Ey gönül!” hitabıyla başlar. Nasihatlerinin dinlenmesini arzular. Şimdi ağlasa da daha sonra güleceğini ifade eder. Hastalıktan dolayı üzüлüp acı çekenlere, kalbiyle gezintiye çıkmasını yani kendiyile baş başa kalmasını öğütler. Daha sonra, sürekli Allah’a yalvarıp yakarılmasını ve ona dua edilmesini ister. Lütuf ve ihsanı bol olan o mutlak varlığın, insanı tekrar sağlığına kavuşturup mutluluğa eristireceğini söyler. Şifa verenin Allah olduğunu, doktorların ise bir vesile olduğunu belirtir.

Bu bölümde ele alınan temel konu, açlığın yararları ve tokluğun zararlarıdır.

Şair, az yemenin, aç durmanın, perhiz yapmanın maddi ve manevi yararlarını uzun uzun anlatır. Ona göre açlığın ve perhizin insan sağlığına çok büyük faydaları vardır.

Derdine deva arayan kişi, az yemeyi kendine alışkanlık edinmeli, perhizle yaşamaya çalışmalıdır. Perhiz yapan insan, yeniden sağlığına kavuşur ve kendi vücudunun doktoru olur.

Eserde anlatıldığına göre açlık, peygamberlerin takip ettiği bir yoldur; ruhun gıdasıdır; gönlü temizler ve manevi hastalıkları tedavi eder.

Açlığın yararları eserde şöyle sıralanır:

Açlık; hastalıklara karşı insanı korur ve şifa olur. İlaçlara ihtiyaç bırakmaz. İnsanın yüzüne güzellik ve çekicilik verir. Sağlık ile ömrünü uzatır. Ahlâkı güzelleştirir. Kalbe sevinç verir. Kalp gözünü açar. Kalbi, aydınlatır; temizleyip saflaştırır; Rabbin zikri ile işlettirir. Gönül aynasını cilalar. Aklı, nefse galip getirir. Keşif ve keramet sahibi yapar. İnsanı, kanaat ehlinden eder. Zamani, züht ve takva ile geçirir. İçte vesvese bırakmaz. Nefsin vesvesesini perişan eder. Nefsi kontrol altına aldırır. Manevi düşünceler ilham eder. Gönülde Hakk’ın korkusunu sezdirir. Hidayet yolunun kılavuzu olur. İnsana, sonunu düşündürür. Gönlün lezzet almasını sağlar. Hakk’ı tefekkür ve zikrettirir. Hikmetin varisi, takva sahibi ve cennet yolunun yolcusu yapar. İnsanın kötü yola gitmesini engeller. Erdemli işler yaptırır. Arzularına kavuşturur. Allah’a zevk ve neşe ile ibadet ettirir. İlahi

Kaplan ÜSTÜNER

nurların parıltısını seyrettirir. İlahi sırlara aşina eder. İnsanın vücudunu biraz zayıflatır ama ruhunu güzelleştirir.

Kısacası, vahşi hayvanlar hariç, az yemeden kimse zarar görmemiştir. Az yemenin faydası iki dünyaya sığmayacak kadar çoktur. Açlık ile hastalık bir arada bulunmaz. Perhize devam edip kazançlı çıkmalıdır. Aç durmakla insan, gönlünü temizlemeli; içini, yiyeceklerden boşaltıp, Hakk'ın hikmeti ve sevgisi ile doldurmalıdır. Hidayet güneşinin üzerine doğmasını isteyen, aç kalanlardan olmaya çalışmalıdır.

Çok yemenin ve sürekli tok olmanın zararları konusunda da şunlar dile getirilir:

Tokluk; insanı zavallı duruma düşürür. Allah'a itaat etmekten uzaklaştırır. Allah'ın gazabını kendine çeker. İşlerinde başarısız kılar. Vücuda acı çektirir ve ateşiyle yakar. Sıkıntı ve dertleri çoğaltır. Ömrü boş yere geçirir. İnsanın, evini çoğu zaman tuvalete çevirtir. İnsana, yasaklanmış çeşitli fiilleri işletir. Sefahat ve ahlaksızlıkla gününü gün ettirir. Zikir, kalbe tesir etmez. Göze, Hakk'ın nuru girmez. Sonuç olarak, bulduğu her şeyi yiyen, insan ismine layık olmadığı gibi ledün ilminin sırlarından da haberi olmaz.

Yâver, günde yaklaşık 200 dirhem/640 gram yemek yenmesini tavsiye eder. Eğer bu tavsiyeye uyulursa zahmet ve sıkıntıların çekilmeyeceğini söyler.

Eserde ayrıca, gizli zikir, susma/az konuşma, açlık, uzlete çekilme ve az uyuma gibi veliliğin beş özelliği de kısaca anlatılır.

Şair son olarak, öğütlerinden hisse alan kişinin, iki dünyada arzusuna kavuşacağını dile getirir. (14-96)

c. Bitiş Bölümü (97-100)

Bitiş bölümünde şair, güzel bir şekilde kaleme aldığı eserinin adını zikreder: Yüz yapraklı gül/Gül-i Sad-berg. Eserini inciye benzetir. Şiirdeki bütün mazmunların, atasözü gibi meşhur ve hikmetli anlamlar içerdiğini belirtir. Sözlerinin “kelam-ı kibar” değerinde olduğunu dile getirir. Dostlarına bir yadigâr olmasını istediği eserini, dikkat ile okunmasını ve anlamaya çalışılmasını arzular.

Şekil, Dil ve Üslûp Özellikleri

Mesnevi nazım şekli ile kaleme alınan Gül-i Sad-berg, 100 beyitten oluşmuştur.

Eser, aruzun serî bahrinin “müfte’ilün/ müfte’ilün/ fâ’ilün” kalıbı ile yazılmıştır. Veznin mükemmele yakın bir şekilde kullanıldığı eserde, vezin kusuruna rastlanmaz.

Eserde sade ve yalın bir dil kullanılmıştır. Anlatım samimi ve içten olup sohbet havası sezilir; sık sık gönle hitap edilir.

Eserin Kaynağı

Şair, eserini kaleme alırken dini-tasavvufi kaynaklardan beslenmiştir. Zira ahlâkın güzelleştirilmesi için nefsi, yemek içmek gibi arzulardan kimi zaman mahrum etmek hem dinin hem de tasavvufun esasları arasında yer alır (Üstüner 2007: 161).

Yazılış Tarihi

Eserin yazılış tarihi kesin olarak belli değildir. Ancak yukarıda dile getirildiği gibi, hayatının son yıllarını hastalıkla geçiren şairin divanındaki iki tarih kıtasının H. 1210/M.1795 ve H. 1212/ M.1797 tarihlerini vermesinden ve ölüm tarihinin H. 1212-1213/ M. 1797-1798 olarak belirlenmesinden dolayı Gül-i Sad-berg'in de bu yıllarda kaleme alındığı söylenebilir.

Nüsha Özellikleri

Gül-i Sad-berg'in bilinen tek nüshası, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY. 5458 numarada kayıtlı yazmanın 79b-83b varakları arasında bulunmaktadır.

Yazma nüshanın tavsifi şöyledir: Talik hatla yazılı, 83 varak, 219x128 mm. ölçüsünde, 13 satırlı, mavi renkte Avrupa kâğıt, söz başları kırmızı diğer yazılar siyah mürekkeple. Kahverengi meşin, şemseli, zencirekli, miklepli cilt.

Nüshanın müstensih ve istinsah tarihi belli değildir.

Başta kütüphanenin resmi mührü basılı olup Mesnevî şârihi İsmail Ankaravî'nin aşağıdaki iki beyti yazılıdır:

“Şit-ı nāya didiler ba‘zan ḥarām ba‘zan ḥelāl
Müstedillün hallehu fī dīni aşḥābü’ş-şāğaf

Gel rüsūḥınuñ sözin tüt gir semā‘a ‘aşık ol
Key teküne-beyne ehli’l-‘aşkı min ehli’ş-şeref”

Yazmanın başı:

Meded senden İlähî ‘ācizāne
Gedā-yı müstmend ü bî-kesāne

Yazmanın sonu:

Nuṭḡ-ı gühervārımı itdüm tamām
Diḡḡat idüp fehm idesin ey hümām

Sonuç

Sonuç olarak, bu çalışmayla XVIII. yüzyıl divan şairlerinden Enderunlu Hasan Yâver’in kaleme aldığı Gül-i Sad-berg’i gün yüzüne çıkarmış ve eserin metnini, dil içi çevirisi ile beraber bilim âlemine tanıtmış olduğumuzu söyleyebiliriz.

Gül-i Sad-Berg'in Metni

[Müfte' ilün/ Müfte' ilün/ Fâ' ilün]

(79b)

- 1 Besmele vü hamdi tamâm idelüm
Şoñra şalât ile selâm idelüm
- 2 Āline aşhâbına medh ü senâ
Eyleyelüm ez-dil ü cân dâ'imâ
- 3 Şoñra biraz şerh idelüm hâlümüz
Münşeriñ olsun bu hazîñ bâlümüz
- 4 Eyler iken 'unşurumuz imtizâc
Hikmet-i Hakk ile bozıldı mizâc
- 5 Hayli zamân oldum esîr-i firâş
Dideden aqđı niçe dem kanlı yaş
- 6 İtdi eñbbâ-yı zamân terbiyet
Virdi ahibbâ dahı çok tesliyet
- 7 Gerçi ki çok zahmete oldum duçar
İtdi qarîñ luñfinı Perverdgâr

1 İlk önce Allah'ın adını analım ve ona olan şükran duygularımızı ifade edelim. Sonra Hz. Peygambere dua ve selam edelim.

2 Hz. Peygamberin nesline ve sahabelerine daima can u gönülden övgüler gönderelim.

3 Sonra biraz halimizi anlatalım da bu hüznü gönümüzün durumu ortaya çıksın.

4 Vücudumuzdaki organlar uyum içinde çalışırken, Allah'ın hikmeti ile sağlığımız bozuldu.

5 Uzun süre yatağa esir oldum ve gözümden kanlı yaşlar aktı.

6 Beni, zamanın doktorları muayene etti; dostlar da teselliye çalıştı.

- 8 Eyledi çok sırrına vâkıf Hudâ
Oldı bu ‘ illet baña ‘ ayn-ı şifâ
- 9 Haste iken zâr u hazîn ü ğamîn
Fikr idüp endîşe iderken hemîn
- (80a)
- 10 Geldi o dem yâda bu bîmârlık
Hastegi vü ‘ illet ü bîzârlık
- 11 Eţ‘ imenüñ keşreti imiş sebab
Çok yimedenmiş çekilen bu ta‘ ab
- 12 Eyledüm ol dem dil-i zâra hıţâb
Öyle hıţâb amma ki hep bî-‘ itâb
- 13 Böyle nehic üzre bu üslûbda
Lehce-i pür-behcet ü mergûbda
- 14 Diñle benüm pendümi sen ey gönül
Ağlar iseñ şimdi biraz şoñra gül

7 Her ne kadar çok zahmete maruz kaldımsa da, bizi besleyip büyüten yüce varlık yine rahmetini gösterdi.

8 Allah, beni birçok sırrından haberdar etti. Bu hastalık, bana şifanın ta kendisi oldu.

9 Kederli, hüznü ve inilti içinde kıvranıp dururken, bu şekilde düşünüp kaygılanırken,

10 O an, hatıra bu hastalık, rahatsızlık, illet ve çaresizlik geldi.

11 Çekilen bütün bu sıkıntı ve hastalığın sebebi çok yemektenmiş.

12 O vakit, ağlayan gönle seslendim fakat onu incitmemeye özen gösterdim.

13 Bu üslupta ve tarz üzere, rağbet edilen ve çok sevilen bir şekilde (hitap ettim).

14 Ey gönül! Sen, benim öğüdümü dinle. Şimdi ağlarsan da biraz sonra güleceksin.

- 15 Haste olup alduñ ise bî-mecâl
Böyle hazîñ-atır u nâlende-bâl
- 16 Her ne kadar olduñ ise nâ-tüvân
albüñ ile eyle teferrüc hemân
- 17 Eyle gönül Hakk'a niyâzı müdâm
Lu idüp eyler seni elbet bekâm
- 18 Bilme misin her şeyi Allâh yapar
Yosa abîbânuñ elinde ne var
- 19 Kim ki devâ bulmağı ister diler
Az yimegi kendine 'âdet ider
- 20 Haste olan gerçi ki amgîn olur
Açlık ile şiddeti teskîn olur
- 21 Haste-i bî-tâba şifâ cû' olur
Mücrim-i bîmâra devâ cû' olur
- (80b)
- 22 illet-i ekl olsa senüñ 'âdetüñ
almaz olur edviyeye hâcetüñ

15 Hasta olup hüznü ve inleyen kalp ile güçsüz bir şekilde kaldın ise,

16 Her ne kadar zayıfladıysan da, hemen kalbinle gezintiye çık.

17 Ey gönül! Hakk'a sürekli dua et. O, elbette ihsanda bulunup seni mutluluğa erİştirecektir.

18 Her şeyi Allah'ın yaptığını bilmiyor musun? Yoksa doktorların elinde ne var!

19 Deva bulmayı isteyip dileyen kişi, az yemeyi kendine alışkanlık edinir.

20 Hasta olan kişi gerçi üzüntülü olur. Açlık ile şiddeti sakinleşir.

21 Açlık, güçsüz/zayıf hastaya şifa, hastanın suçlusuna deva olur.

- 23 ‘İlletüñe olsa muzır bir ğidā
Sen anı terk ile bulasın rehā
- 24 Def^ç olur ol saña gelen ol ‘araz
Şürb-i devā eylemeden ol maraz
- 25 Cū‘ ile ‘illet idemez ictimā‘
Birbirine itmededür el-vedā‘
- 26 Sa‘y idegör eyle riyāzet dilā
Derd-i dil-i zāruña olsun devā
- 27 Olsa riyāzetde devām u şebāt
Bula vücūduñ yeñiden ber-ḥayāt
- 28 Cū‘a devām eyleyüp ol sūdmend
Yoḥsa seni toḫluk ider müstmend
- 29 Toḫluk ile olsa ‘ibādet eger
Zıkr-i Ḥudā ḳalbüñe itmez eṣer
- 30 Çoḫ yimeden ḳalbüñ olur imtilā
Girmez olur çeşmüñe nūr-ı Ḥudā

22 Senin âdetin az yemek olsa, ilaçlara ihtiyacın kalmaz.

23 Hastalığına bir gıda zararlı olsa, sen onu terk etmekle kurtulursun.

24 Sana gelen bu felaket, bu hastalık ilaç içmeden geçip gider.

25 Açlık ile hastalık bir arada bulunmaz. Birbirine esenlikler/elveda diler.

26 Ey gönül! Perhizle yaşamaya çalış da inleyen gönlüne deva olsun.

27 Perhizle yaşamakta devam ve sebat olsa, vücudun yeniden sağlığına kavuşur.

28 Açlığa devam edip kazançlı çık. Yoksa tokluk, seni zavallı duruma düşürür.

29 İbadet, eğer tok mide ile olsa, Hakk'ın zikri senin kalbine tesir etmez.

- 31 Mi' de kim ekl ile ʔola rûz u Şeb
Ėazret-i Allâh aña eyler Ėazab
- 32 Çoğ yimegi her kim ider intiğâb
Dürlü menâhiyi ider irtikâb
- 33 Ėimyeyi terk eyleyen ehl-i Őikem
Virmededür cismine derd ü elem
- 34 'Ömri dırâz olsa da olur hebâ
Meskenini ekŐeri eyler Ėelâ
- (81a)
- 35 Eyle tehî eĖ' imeden cevfini
Toldura ĖaĖ Ėikmetini Ėavfını
- 36 Ėimyeyi eylerseñ eger müstedim
Kendi vücûdına olursun Ėekim
- 37 Gürselikden ŐaĖın olma cüdâ
Ėalbe Şafâ rûğa Ėidâdur bu hâ

30 Çoğ yemekten kalbin doygunluk hissi taŐır. Gözüne Hakk'ın nuru girmez.

31 Mide, gece gündüz yemekle dolsa, Allah ona gazap eder.

32 Çoğ yemeyi seğen kiŐiler, çeşitli yasakları iŐlerler.

33 Perhizi terk eden midesine düŐkün insanlar, vücutlarına acı ve elem çektirirler.

34 (Bu Şekilde yaŐayan kişilerin) ömrü, uzun olsa da boş yere geÇer. Çoğu zaman evlerini tuvalete çevirirler.

35 İÇini, yiyeceklerden boŐalt. Hak, hikmetini ve korkusunu doldursun.

36 Perhizi eğer sürekli yaparsan, kendi vücuduna doktor olursun.

37 Aç durmaktan sakın ayrılma. Bu, kalbe sevinç ve ruha Ėıdadır. Unutma ha!

- 38 Cümle 'ilelden seni eyler maşûn
Şıhhat ile 'ömrini eyler füzûn
- 39 Ekl-i kalîl eyleyen olmaz 'alîl
Hem dağı ahlâkını eyler cemîl
- 40 Eyle bu miqdâra gönül ihtimâm
Günde iki yüz ola dirhem ta'âm
- 41 Böyle ta'âm eyler iseñ rûz u şeb
Çekmeysin derd ü elemden ta'ab
- 42 Az yimeden görmedi kimse zarar
Cins-i behâyimden ola ol meger
- 43 Gerçi biraz sen de olursun za'îf
Rûh velî cismüñi eyler laîf
- 44 Cû' uñ olur fâ'idesi bî-şümâr
Menfa'ati iki cihâna yarar
- 45 Terk-i gıdâ et'ime-i evliyâ
Sevdigine Hâk anı eyler 'aâ

38 Bütün hastalıklardan seni korur. Sağlık ile ömrünü uzatır.

39 Az yiyen hem hasta olmaz hem de ahlakını güzelleştirir.

40 Günde yaklaşık 640 gram ağırlığında yemek yemeye özen göster.

41 Bir günde gece gündüz toplam 640 gram ağırlıkta yemek yersen, dert ve elemden zahmet çekmezsın.

42 Vahşi hayvanlar hariç, az yemeden kimse zarar görmedi!

43 Gerçi sen de biraz zayıflarsın ama ruh, cismini güzelleştirir ve çekici kılar.

44 Açlığın faydası çoktur, iki dünyaya sığmaz.

- 46 Kim ki anuñ ola eger t̄alibi
Keşf ü kerāmātuñ olur şāhibi
- 47 Zāhir ider keşf ü kerāmātını
Hāşıl ider cümle murādātını
- (81b)
- 48 Qalbin açup çeşmüni bīnā ider
Zulmetüni giderüp ifnā ider
- 49 Nūrı ider vechini bedr-i münīr
Qalbüni şāfī idüp eyler dilīr
- 50 Gālib ider 'aqluñı nefsi-i bede
Leşker-i şeytānla ider 'arbede
- 51 Āyine-i qalbi mücellā olur
Bāṭı[nı]nuñ dīdesi bīnā olur
- 52 Cāygeh-i qalbüñ ider pāk u şāf
Sīnesine nūrı virür inkişāf
- 53 Pertev-i envār-ı Hudā cū' olur

45 Yemeyi terk etmek, velilerin gıdasıdır. Allah, sevdiğine onu (az yeme duygusunu) verir.

46 Yemeyi terk etmeye talip olan kişi, keşif ve kerametlerin sahibi olur.

47 Keşif ve kerametlerini gün yüzüne çıkarır. Bütün istek ve arzularını elde eder.

48 Kalbini açıp gözünü görür hale getirir. Zulmetini giderip yok eder.

49 Nuru, yüzünü parlak dolunay gibi yapar. Kalbini temizleyip cesaretlendirir.

50 Aklını, uğursuz nefse galip getirir. Şeytanın askerleriyle çarpışır.

51 Gönül aynası cilalanır. Batın gözü görür.

52 Kalbini temizleyip saflaştırır. Nuru, göğsüne inkişaf verir.

- Maḥzen-i esrār-ı Ḥudā cū[‘] olur
- 54 Sırr-ı İlähînüñ olur maḥremi
Her dil-i mecrūḥuñ olur merhemi
- 55 Açlık olur meslek-i rāh-ı resūl
Hep bilür anı ‘ ulemā-yı fuḥūl
- 56 Māye-i ‘ irfān u şafā cū[‘] olur
‘ Ārif-i āgāha ğidā cū[‘] olur
- 57 Ehl-i ḳanā[‘] atden ider ādemi
Zühd ü şalāḥ ile geçer her demi
- 58 Ḥüsn-i ṭabī[‘] at getürür herkese
Hem de zāmîrinde ḳomaz vesvese
- 59 Vesvese-i nefsi perişān ider
Fikret-i rūḥāniler iḥsān ider
- 60 Ḥāşıl ider dilde hirās-ı Ḥudā
Saña olur hādi-i rāh-ı hüdā

(82a)

-
- 53 Açlık, Hakk’ın nurlarının parıltısı ve sırlarının mahzeni olur.
54 İlahi sırların mahremi, yaralı gönüllerin merhemi olur.
55 Açlık, peygamberlerin takip ettiği bir yoldur. Bunu bütün büyük âlimler bilir.
56 Açlık, irfān ve temizliğin özüdür. Bilgili arifin gıdası, açlıktır.
57 İnsanı kanaat ehlinden eder. Her anı züht ve takva ile geçer.
58 Herkese hem fitri güzellik verir hem de içinde vesvese bırakmaz.
59 Nefsin vesvesesini perişan eder. Ruhani düşünceler verir.
60 Gönülde Hakk’ın korkusunu hissettirir. Sana hidayet yolunun kılavuzu olur.

Enderunlu Hasan Yâver'in Gül-i Sad-Berg'i

- 61 Kūşîş idüp sen dağı ol ehl-i cū'
Tâ ki ide şems-i hidâyet tülû'
- 62 Az yiyen âdem şonını fikr ider
Çalbi ile Rabbisini zıkr ider
- 63 Hem de olur kûşe-i 'uzlet-nişîn
Eyler anı Hâzret-i Hâk kâm-bîn
- 64 Fikr-i Hudâ mûriş-i hikmet olur
Râh-rev-i vâdi-i cennet olur
- 65 Her kime kim ehl-i tefekkür dinür
Kendine lâzım olan 'ilmi bilür
- 66 Hâzret-i Allâh'a itâ' at ider
Zevk u şafâ ile 'ibâdet ider
- 67 Buldığını ekl iden âdem degil
'İlm-i ledün sırrına maħrem degil
- 68 Tâ' at-ı Hâk olmaz anuñ maṭlabı
Fısk u fücür ile geçer her şeyi

61 Hidayet güneşinin üzerine doğması için, sen de aç kalanlardan olmaya çalış.

62 Az yiyen insan, sonunu düşünür. Kalbi ile Rabbini zikreder.

63 Hem de bir köşede uzlete çekilir. Allah, onu arzusuna ulaştırır.

64 Hakk'ı düşünür; hikmetin varisi ve cennet yolunun yolcusu olur.

65 Düşünce sahibi olduğu söylenen kişi, kendine lazım olan ilmi bilir.

66 Yüce Allah'a itaat eder. Büyük bir zevk ve neşe ile ibadet eder.

67 Bulduğu her şeyi yiyen, insan değildir; onun ledün ilminin sırrından haberi yoktur.

68 Onun isteği, Hakk'a itaat değildir. Ömrü sefahat ve ahlaksızlıkla geçer.

- 69 Nār-ı şiba^ç hārık-ı ebdān olur
Miḥnet ile derdi firāvān olur
- 70 Kārı anuñ vādi-i ḥusrān olur
Rūz ile şeb hırş ile şeb^ç ān olur
- 71 Açlık ise ḳalbini nūrlandırur
Ḥüsn virüp vechine ānlandırur
- 72 Açlık ile eyle dilüñ şāf u pāk
Pāk ü nazīf olarak ol tābnāk
- 73 Şamt ile cū^ç ı kim ider tev'emān
Nāṭık olur ḥikmet ile ol zamān
- (82b)
- 74 Ehl-i riyāzet olur ehl-i sülūk
Ḥimye ile zabṭ olunur nefis-i ḥūk
- 75 Gürselikden kim ala kām-ı dil
Bāde-i ḥikmete ṭolar cām-ı dil

69 Tokluk ateşi, vücudu yakar. Sıkıntıyla derdi çoğalır.

70 Gece gündüz hırs ile karnını doyurmaya çalışır ama onun işi mahrumiyettir.

71 Açlık ise kalbini nurlandırır. Yüzüne güzellik verip çekici hale getirir.

72 Açlık ile gönlünü ak pak eyle, temizle. Temiz ve duru bir şekilde parlak ol.

73 Sükût/susma ile açlığı ikiz kardeş gibi gören kişi, konuştuğu zaman hikmet ile konuşur.

74 Riyazet sahibi, sülūk ehli olur. Domuza benzeyen nefis, perhiz ile ancak kontrol altına alınır.

75 Açlıktan dolayı gönül lezzet alınca, hikmet kadehine gönül şarabı dolar.

Enderunlu Hasan Yâver'in Gül-i Sad-Berg'i

- 76 Mâlik-i cû' iyyet olur müttakî
Buña müdâvim olan olmaz şaķî
- 77 Oldı bu aclık hele zîbâ vü hûb
Hem de müdâvâ-yı marîzi ķulûb
- 78 Terbiye eyler seni ol dâ'imâ
Hakk'a giden râha olur reh-nümâ
- 79 Hâşılı sermâye-i her 'arifân
Edviye-i ehl-i dil ü kâmilân
- 80 Zîkr-i hafî eyle gönül rûz u şeb
Dilde hüveydâ ola ol nûr-ı Rab
- 81 Zîkr-i hafî ķalbe virür nûr u tâb
Vâşıl ider maķşada bî-irtiyâb
- 82 Az uyuyan göñlini rûşen ider
Bâğ-ı İrem ravzası gülşen ider
- 83 Az uyuyan maķrem-i esrâr olur
Zinde-dilân ma' rifetullâh bulur

-
- 76 Aç duranlar, takva sahibi olurlar. Buna devam edenler, kötü yola gitmezler.
- 77 Açlık, kalplerin manevi hastalıklarını yenmede güzel bir tedavi yöntemi oldu.
- 78 O, seni daima terbiye eder. Hakk'a giden yola rehber olur.
- 79 Kısacası, bütün arif kişilerin sermayesi, kâmil ve gönül ehli insanların ilacıdır.
- 80 Ey gönül! Gece gündüz gizli zikret. Rabbin nuru, gönülde belirsin.
- 81 Gizli zikir, kalbe nur ve kuvvet verir. Şüphe götürmez bir şekilde maksada eriştirir.
- 82 Az uyuyan, gönlünü aydınlatır. İrem bağını gül bahçesine çevirir.
- 83 Az uyuyan kişi, İlahi sırlardan haberdar olur. Zinde gönüller marifetullah bulur.

- 84 Dilde olur t̄a' atinüñ lezzeti
Geçmededür zevk ile her s̄a' ati
- 85 K̄illet-i ekl itmek ile d̄a'imā
K̄albe gelür h̄āl ile fikr-i H̄udā
- 86 Fikrile cū' efzal-ı a' māl olur
' Āmil olan bunlara hoş-h̄āl olur
- (83a)
- 87 Cū' a devām itmek ile ol velī
Keşf ü kerāmātuñ odur evveli
- 88 Oldı ' alāmāt-ı velī beş h̄ışāl
Ya' ni ki keşf ü kerem-i ehl-i h̄āl
- 89 Zikr-i h̄afī şamt u sükūt ile cū'
Kūşe-i ' uzlet ile terk-i hücū'
- 90 Açlık olur b̄a' iş-i zikr-i h̄afī
Cümle ' ibādātuñ odur eşrefi

84 İbadetinin lezzeti gönülde olur. Her saati zevk ile geçer.

85 Az yemek ile daima kalbe "hal" ile Allah düşüncesi gelir.

86 Açlık düşüncesiyle daha faziletli ameller yapılır. Bunları yapan kişinin hali vakti yerinde olur.

87 Açlığa devam etmekle veli ol. Çünkü keşif ve kerametlerin başlangıcı, aç kalmaktır.

88 Velinin belirtileri, yani hal ehlinin cömertlik ve keşfi, beş haslettir/özelliktir:

89 Gizli zikir, sessizlik, açlık, uzlet köşesi ve uykuyu terk etmektir.

90 Açlık, gizli zikrin sebebi olur. Bütün ibadetlerin en şereflişi açlıktır.

- 91 Z̤ıkr-i ħafī alb iledür her zamāñ
Yosa lisān ile degildür hemān
- 92 Nuk-ı lisān lalaa bī-fā'ide
Geri olur nāsa bu bir ā'ide
- 93 'Uzlet olur Őamt u sükūta sebep
aŐr-ı kelām ümm-i cemī'ü'l-edeb
- 94 Tārik-i ħ'āb olsa eger bir kişi
a'la olur ol kiŐinüñ her işi
- 95 Kim ki bu beş aŐlete itse devām
Nūr-ı velāyetle olur ol bekām
- 96 Pendüm ile sen daı ol iŐŐe-yāb
İki cihānda olasın kām-yāb
- 97 Nazmımı ben oŐca maāl eyledüm
Bir *Gül-i Őad-berg'e* miŐāl eyledüm

91 Gizli zikir her zaman kalp iledir. Yoksa dil ile sesli olarak değildir.

92 Boş ve sesli konuŐmak faydasızdır. Geri insanlara bu bir kuraldır.

93 Uzlet köŐesine ekilmek, susma ve sessizliğe sebep olur. Sözüñ kısıalığı, edebe dair olan Őeylerin kaynağıdır/anasıdır.

94 Bir kişi eğer uykuyu terk ederse, o kişinin bütün işi Hak ile olur.

95 Bir kişi, bu beş haslete devam ederse, velayet nuruyla ödüllendirilir.

96 Sen de nasihatimden hissene al ki iki dünyada isteklerine kavuŐasın.

97 Nazmımı ben güzel bir Şekilde dile getirdim. Yüz yapraklı güle/Gül-i sad-berg'e misal eyledim.

- 98 *Yâver-i âvârenüñ âşârına*
Eyle nazâr nazmına güftârına
- (83b)
- 99 Cümle mezâmîni kelâm-ı kibâr
Olsun ahibbâyâ bu bir yâdigâr
- 100 Nuḡ-ı gühervârimı itdüm tamâm
Diḡḡat idüp fehmi idesin ey hümâm

KAYNAKLAR:

- ÂKİF: *Mir'ât-ı Şi'r*, İstanbul: Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, Tarih, No: 773.
ÂRİF HİKMET: *Tezkire*, İstanbul: Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, Tarih, No: 789.
ARSLAN, Mehmet (2001), "Divan Edebiyatında Manzum Sihhatnameler", *Türk Dili ve Edebiyatı Makaleleri*, Sayı: 1, Sivas.
ATEŞ, Ahmed (1942), "Metin Tenkidi Hakkında", *Türkiyat Mecmuası*, 1940-1942, C.VII-VIII, İstanbul.
BATİSLAM, Hanife Dilek (2003), *Hasbihal-i Sâfi İnceleme-Metin-Tıpkıbasım*, İstanbul, Kitabevi Yayınları.
DERDİYOK, İ. Çetin (1996), "Gül-i Sad-berk", *TDVİA*, C. 14, İstanbul.
DİLÇİN, Cem (Düzenleyen) (1983), *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
ENDERUNLU HASAN YÂVER, *Gül-i Sad-berg*, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi TY. 5458.
FATİN (1271), *Hâtimetü'l-Eşâr*, İstanbul.
İPEKTEN, Haluk vd. (1988), *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
KOMİSYON (1969), *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Katalogu*, C. IV, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
KUT, Günay (1999), "Metin Tespitinde Birinci Aşama: Vezin ve Anlam", *İlmî Araştırmalar, Dil, Edebiyat ve Tarih İncelemeleri*, Sayı: 8, İstanbul.

98 Âvâre Yâver'in eserlerine, şiirlerine ve sözlerine dikkatle bakınız.

99 Bütün mazmunları "kelam-ı kibâr" olan bu eserim dostlara bir yadigâr olsun.

100 Ey himmet sahipleri! İnci gibi sözlerimi tamamladım. Dikkat edip anlayasınız.

Enderunlu Hasan Yâver'in Gül-i Sad-Berg'i

- LEVEND, Ağâh Sırrı (1988), *Türk Edebiyatı Tarihi*, C. 1, İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- MEHMED SÜREYYA (1996), *Sicill-i Osmânî*, (Haz. Nuri Akbayır), C. 1 ve C. 5, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- MENGİ, Mine (2000), *Divan Şiiri Yazıları*, Ankara: Akçağ yayınları,
- NÂİL TUMAN (1999), *Tuhfe-i Nâilî*, (Haz. Cemâl Kurnaz- Mustafa Tatcı) C.1-2, Ankara: MEB Yayınlar Dairesi Nüshasından Tıpkı Basım.
- OĞRAŞ, Rıza (2001), *Esad Mehmed Efendi ve Bağçe-i Safâ-endûz'u (İnceleme-Tenkitleli Metin-Dizin)*, Burdur.
- TAYYARZÂDE AHMED ATÂ (1293), *Tarih-i Atâ*, C. 5, İstanbul.
- TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANSİKLOPEDİSİ (TDEA)* (1981), "Hasb-i hal", C. 4, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- UNAT, Faik Reşat (1994), *Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ÜNVER, İsmail (1986), "Mesnevî", *Türk Dili Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı II*. Sayı: 415-417, Ankara.
- ÜNVER, İsmail (1993), "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *AÜDTCF Türkoloji Dergisi*, C. XI, Sayı: 1, Ankara.
- ÜNVER, N. (2007, "Yaver", *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, C.8, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını.
- ÜSTÜNER, Kaplan (2007), *Divan Şiirinde Tasavvuf (14. ve 15. yy. Divanlarına Göre)*, Ankara: Birleşik Yayınevi.
- ÜSTÜNER, Kaplan (2009), "Enderunlu Hasan Yâver'in Hayatı, Eserleri ve Edebi Kişiliği", *Yayımlanmamış Bildiri, Ulusal Eski Türk Edebiyatı Sempozyumu*, 15-16 Mayıs, Adıyaman.